

א-מ אמר להו: שני נושאי, ממשמרו של קיסר, שמרונני כל הלילה.

הנכרית את התנור, והניחה בו את הדבר הטמא כדי לצלותו.

אמרו ליה: שמא נסיון בדבר ערוה בא לידך, וניצלת הימנו?

סליק, עלה רבי צדוק אל פתח התנור, ויתיב בגויה, ונכנס והתיישב בתוכו.

דתנינא, כל הבא דבר ערוה לידו, וניצל הימנו, עושין לו נס.

אמרה ליה: מאי האי?

אמר לה: דעביד הא, העושה את דבר העבירה הזו, נפיל בהא, באש זו, של גיהנום.

ומבאר הגמרא: על מי נאמר "גבורי כח, עושי דברו, לשמוע בקול דברו".

כגון רבי צדוק, וחביריו. וכפי שיתבאר במעשה להלן, שהתגבר על יצרו.

אמרה ליה: אי ידעי כולי האי, שכה חמורה העבירה הזו בעיניך, לא צערתיך.

רבי צדוק, תבעתיה ההיא מטרוניתא נכרית, לדבר עבירה.⁽¹⁾

רב כהנא, הוה קמזבין דיקולי, היה עני, ומתפרנס ממכירת סלים לנשים [שבהם הן נותנות את פלכיהן].

אמר לה: חלש לי ליבאי, ולא מצינא. איני יכול לעשות את המעשה עקב חולשת לבי מחמת רעבוני.

תבעתיה ההיא מטרוניתא לדבר עבירה.

אמר לה: איזיל, איקשיט נפשאי, הכין ואקשט עצמי לכך.

ושאלה: איכא מידי למיכל, האם יש לך דבר מאכל כל שהוא?

סליק, עלה רב כהנא על גג הבנין, וקנפיל מאיתרא, הפיל עצמו מגג הבנין, לארעא, לכיוון הארץ.

אמרה ליה: איכא דבר מאכל שהוא טמא.

אתא בא אליהו, קבליה, וקבלו בזרועותיו, לפני שנפל על הארץ.

אמר לה: מאי נפקא מינה בכך שהוא מאכל טמא, והרי מאן דעביד הא, את דבר העבירה, אוכל, הוא הא, גם את הדבר הטמא.⁽²⁾

אמר ליה אליהו לרב כהנא: אטרחתן, הטרחתני כדי לבוא ולהצילך, ממרחק של

שגרת תנורא, קא מנחא ליה, הסיקה

1. ולא יעבור, היות והבועל נכרית במזיד ובפרהסיא קנאים פוגעים בו, עיין ריטב"א.

2. לפי גירסת רש"י והסברו, לא אמר לה כך, אלא אל עצמו אמר: כיון שהזדמן לי לאכול דבר טמא, משמע שאני ראוי לכך אם אשמע לה.

שנאמר בהן "יהרג ואל יעבור", אלא כיון שהבועל ארמית בפרהסיא קנאים פוגעים בו, וכאן היה הדבר בפרהסיא, שידעו מכך רבים, הוא היה חייב למסור את נפשו.

1. והיה ביכולתה לכפותה על כך, עיין רש"י. והיה זה בפרהסיא, וכדלעיל, שאז דינו שיהרג

ארבע מאה פרסי .

אמר ליה רב כהנא: וכי מי גרם לי שאצטרך למכור סלים לנשים, ולבוא לידי כך, לא עניותא, האם לא העוני שאני שרוי ב!?

יהב ליה אליהו לרב כהנא שיפא [כלי] דינרי, המלא בזהובים.

רמי ליה, הקשה רבא לרב נחמן: תנן, שנינו בתחילת מסכת פאה: אלו דברים שאדם עושה אותן, ואוכל פירותיהן⁽³⁾ בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא.⁽⁴⁾

אלו הן: כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום שבין אדם לחבירו. ותלמוד תורה כנגד כולם.⁽⁵⁾

ומבאר רבא את המקור בתורה לכל הדברים הללו:

בכיבוד אב ואם כתיב [דברים ה] "למען יאריכון ימך, ולמען ייטב לך".

ודרשינן: למען יאריכון ימך בעולם הבא, ולמען ייטב לך בחיך בעולם הזה.

בגמילות חסדים כתיב [משלי כא], "רודף צדקה וחסד, ימצא חיים, צדקה וכבוד".

ודרשינן: חיים בעולם הבא, צדקה וכבוד בעולם הזה.⁽⁶⁾

ובהבאת שלום כתיב [תהילים לב] "בקש שלום, ורדפהו".

3. עיין במבארי המשנה במשניות, שיש הגורסים "מפירותיהן", שאינו אוכל בעולם הזה אלא רק חלק מהפירות, והשאר שמורים לו לעולם הבא.

4. "אכילת הפירות" בעולם הה יש לה שתי משמעויות: האחת, שמדובר במעשה מצוה המניב פירות גם לאחר גמר עשיית המצוה, ואת השכר על הפירות הבאים מקיום המצוה אוכלים בעולם הזה. והשניה, שיש מצוות שנותנים עליהם שכר בעולם הבא, ובנוסף לזה נותנים להם שכר בעולם הזה. והשכר הנוסף בעולם הזה נקרא "אכילת פירות". ועיין במהר"ל בנתיב גמילות חסדים, המבאר שמעשים אשר מניבים פירות בעולם הזה, כגון אלו השנויים כאן, שאין הם מעשי מצוה בלבד, אלא הם מביאים טובה לאנשים אחרים, שכרם הוא, שיהיה אדם אוכל פירותיהם בעולם הזה, מבלי להפסיד את זכויותיו בקרן לעולם הבא. ועיין בביאור המשנה לרמב"ם כאן.

5. ובמסכת שבת קכז א מביאה הגמרא שיש

דברים נוספים, והם: ביקור חולים, הכנסת אורחים, עיון תפילה, השכמת בית המדרש, והמגדל את בנו לתלמוד תורה, והדן את חבירו לכף זכות. ומבאר שם הגמרא, שכל הדברים הללו נכללים בכלל הדברים שאמרה המשנה, עיין שם בביאור רש"י שעיון תפילה הוא תפילה בכוונה, והמתפלל כך גומל בזאת חסד עם נפשו שלו. ואילו המהרש"א מבאר שעיון תפילה נכלל בהבאת שלום, כיון שהתפילה בעיון מביאה שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

6. ומבאר הגר"א על המשנה, שיש שני סוגי הטבה בחיי העולם הזה: האחד, שיש בידי האדם לעשות מעשים טובים, ועל כך אמרו חכמים כי טובה שעה אחת בתשובה ובמעשים טובים יותר מחיי העולם הבא, כיון שבו רק מקבלים שכר, אך אין בו הזדמנות לעשיית מעשים טובים. והשני, הוא הסיפוק מעולם הזה גרידא. ולכן אמר הכתוב על הגומל חסדים, שמלבד שכרו בעולם הבא, יקבל בעולם הזה את שתי הטבות, האחת שיזמנו לו משמים לקיים

ואמר רב אבהו: אתיא, למדנו שגם עבור הבאת שלום זוכה האדם להיות אוכל את פירות המצוה בעולם הזה והקפן קיימת לו לעולם הבא, על ידי לימוד של גזירה שוה, ממצות גמילות חסדים, "רדיפה רדיפה",

כתיב הכא, בהבאת שלום בין אדם לחבירו, "בקש שלום ורדפהו", וכתיב התם, בגמילות חסדים, "רודף צדקה וחסד".

בתלמוד תורה כתיב [דברים ל] "כי הוא חייד, ואורך ימיו". ודרשינן: חייד בעולם הזה, ואורך חייד לעולם הבא.

ושאל רבא: הרי בשילוח הקן נמי כתיב "למען ייטב לך, והארכת ימים", ואם כן, יש לנו לדרוש כדלעיל, למען ייטב לך בעולם הזה, והארכת ימים לעולם הבא.

ולכן, שאל רבא את רב נחמן: ליתני נמי הא, את מצות שילוח הקן, בכלל המצוות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקפן קיימת לו לעולם הבא.

וענה לו רב נחמן: התנא לא מנה את כל הדברים, אלא תנא, שנה את מה ששנה במשנה, ושייר דברים נוספים שלא שנאם, ולכן לא שנה גם את שילוח הקן.

ותמהה הגמרא על התירוק: תני תנא "אלו דברים", שמשמע רק דברים אלו, ולא דברים אחרים, ואילו את אמרת "תנא ושייר"?!

אמר רבא, רב אידי אסברא לי, ביאר לי, מדוע לא שנה התנא במשנה את שילוח הקן, לפי שאין הוא נכלל בדברי הכתוב המלמד על אכילת פירות בעולם הזה.

כי המקור לאכילת פירות של המצוה בעולם הזה נלמד מהא דכתיב בספר ישעיה [פרק ג] "אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעלליהם יאכלו".

ודברי הכתוב הזה צריכים, לכאורה, ביאור: וכי יש צדיק "טוב", ויש צדיק ש"אינו טוב"?

אלא, בהכרח, כך אומר הכתוב: צדיק שהוא טוב לשמים ולבריות, זהו צדיק טוב. ועליו אומר הכתוב "כי פרי מעלליהם יאכלו", שזוכה לאכול את פרי מעשיו הטובים בעולם הזה.

ואילו צדיק אשר הוא טוב לשמים ורע לבריות, זהו צדיק שאינו טוב, ובו לא אמר הכתוב שיאכל את פרי מעלליו הטובים.⁽⁷⁾

וכיון שבשילוח הקן אין משום עשיית טובה לבריות, הרי אין שכר של אכילת פירות על קיום מצוה זו, ולכן לא שנאה התנא במשנה.⁽⁸⁾

כיוצא בדבר, אתה אומר בביאור הכתוב [שם] "אוי לרשע רע, כי גמול ידיו יעשה

עוד מעשי צדקה הגונים, והשנית, שיהנה מהכבוד בעולם הזה.

7. וכתב הגר"א בביאורו לספר ישעיה פרק כ, שהצדיק אין לו זכות אכילת פירות אלא אם כן היה טוב גם לבריות, וכמבואר בגמרא, אך רשע

שהוא טוב לבריות, הקב"ה מיטיב עמו בכך שמענישו בחסד ולא לפי הגמול הראוי לו, ורק אם הוא רע גם לבריות הוא נענש כפרי מעלליו.

8. מתרגום יונתן בן עוזיאל נראה שאינו אוכל את הפירות העולם הזה, אך הוא מקבל חלק

לו".

וכי יש רשע רע, ויש שאינו רע?

אלא רשע שהוא רע לשמים ורע לבריות, כגון רוצח או גנב או גזלן, הוא רשע רע.

רע לשמים ואינו רע לבריות, כגון מגלה עריות או אוכל מאכלות אסורות, זהו רשע שאינו רע:

ומביאה הגמרא את הברייתא [בתחילת התוספתא למסכת פאה], המוסיפה על דברי המשנה:

הזכות [קיום מצוה], יש לה קרן, ויש לה פירות.

שנאמר "אמרו צדיק כי טוב, כי פרי מעליהם יאכלו". ומוכח מלשון הכתוב שיש אכילת פירות על עשיית מצוה.

אבל עבירה, יש לה קרן, ואין לה פירות. שנאמר "אוי לרשע רע, כי גמול ידיו יעשה לו". ומשמעות הכתוב היא, שיירע לו רק כגמול ידיו, אך אין הוא נענש באכילת פירות רעים בעולם הזה.

ואלא מה אני מקיים את המשכו של הכתוב "ויאכלו מפרי דרכם, וממועצותיהם ישבעו", שמשמעותו היא שיש אכילת פירות גם על מעשה עבירה?

כך אמר הכתוב: עבירה שעושה פירות, כגון אדם חשוב העושה מעשה עבירה, ויש בכך חילול השם, כי הוא משפיע בכך לרעה על אנשים רבים לעשות כמוהו, יש לה פירות.

ועבירה שאין עושה פירות, אין לה פירות, ואינו נענש אלא כפי מעשהו.

מחשבה טובה, מצרפה הקב"ה למעשה.⁽⁹⁾

שנאמר [מלאכי ג] "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זכרון

לפניו ליראי ה', ולחושבי שמו".

מאי "ולחושבי שמו"?

אמר רב אסי: אפילו חשב אדם לעשות מצוה, ונאנס, ולא עשאה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה.

מחשבה רעה, אין הקדוש ברוך הוא מצרפה למעשה. שנאמר בספר תהילים [פרק סו] "און אם ראיתי בלבי, לא ישמע ה'".

ואלא, מה אני מקיים "הנני מביא אל העם הזה רעה, פרי מחשבותם", שמבואר בו שיש עונש גם על מחשבה רעה?

ומשמעות האור הזה היא, שמעתה מקיף את האדם אור משמים המסייע בידו בקיום מחשבתו, להוציאה לפועל. ולכן מברכים לפני קיום מצוה בנוסח "אשר קדשנו במצוותיו, וצונו", שהקדושה מגיעה לאדם מיד כשחושב לקיים את המצוה, ומכוחה הוא מקיימה.

משכרו בעולם הזה, והנשאר מן הקרן הוא אוכל לעולם הבא, וכן ביאר המהרש"א.

9. מבאר נפש החיים [שער א פרקו בהגהה], כי מעת שעולה במחשבת האדם הרעיון לעשות מצוה, נעשה מיד רושם במקור שרשה העליון של הנפש, וממשיך משם לאדם "אור מקיף".

מחשבה שעושה פרי, שקיימה, הקב"ה מצרפה למעשה, שאז נפרעים ממנו גם על המחשבה.

מחשבה שאין בה פרי, שנמנע מלעבור, אין הקב"ה מצרפה למעשה.

ותמהינן: אלא הא דכתיב בספר יחזקאל [פרק יד] "למען תפוש את [בית] ישראל בלבם", הרי משמע שנענשים על הרהור הלב!?

אמר רב אחא בר יעקב: ההוא, במחשבת עבודת כוכבים הוא דכתיב.

דאמר מר: המורה עבודת כוכבים, שכל הכופר בה, כמורה בכל התורה כולה [ונקטו חכמים בלשון סגי נהור, לומר שהמודה בה הרי הוא כופר בכל התורה], ומשום חומרתה חייבים עונש אפילו על מחשבה בלבד.

עולא אמר לתרן, את דברי הכתוב בירמיה "הנני מביא אל העם הזה רעה פרי מחשבתם", שמשמע ממנו לכאורה כי נענשים גם על מחשבה רעה, כדרב הונא.

דאמר רב הונא: כיון שעבר אדם עבירה, ושנה בה, הותרה לו.

"הותרה לו" פלקא דעתך?!

אלא, נעשית היא לו כהיתר.

ומדבר הכתוב במי שעבר פעמיים, וחשב

לעבור פעם נוספת, ונמנע ולא עבר, שהוא כן נענש על המחשבה גרידא, כיון שבפעם השלישית הוא אינו נמנע מלעבור לשם שמים, שהרי כבר הותרה העבירה בעיניו, אלא לא עבר משום שלא הוצרך לעשות את מחשבתו.

אמר רבי אבהו משום רבי חנינא: נוח לו, עדיף לו לאדם שיעבור עבירה בסתר, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

שנאמר [יחזקאל ב] "ואתם בית ישראל, כה אמר ה': איש גילוליו לכו עבדו [ואחר], אם אינכם שומעים אלי. ואת שם קדשי לא תחללו!" והיינו, אל תחללו את שמי בפרהסיא, לפי שהרואה זאת בא לידי לזול בכבוד המקום, אלא עדיף שתעברו בצנעא.

ומביאה הגמרא אימרה דומה:

אמר רבי אלעאי הזקן: אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו, ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים ויתכסה שחורים, ויעשה כמנו שלבו חפץ⁽¹⁰⁾, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא.

ומקשינן: איני! האיך אתה אומר שעדיף לו שיעבור בסתר, והרי אין הדבר כך, כי:

ודתנן במסכת חגיגה [יא א]: כל שלא חפ על כבוד קונו, ראוי לו שלא בא לעולם!

ומבאר שם הגמרא שנחלקו אמוראים בביאור הדבר: מה היא?

10. רש"י מביא שני ענינים: האחד, שאולי ירך לבבו כאשר לא יראה עצמו בכבודו הקודם, והשני, שגם אם יחטא לא יהיה בכך חילול ה' כיון שהוא לבוש שחורים ואינו ניכר.

והתוספות מביאים את ביאור הר"ח שלא הותר לו לעבור עבירה, אלא שיגיעת הדרך ולבוש השחורים ימנעו ממנו מלעבור.

מר בריה דרבנא אמר: לומר, שאם היו חובותיו וזכויותיו שקולים, והיתה כף המאזניים של דינו שקולה, ובין העבירות היתה עבירה של חילול ה', הרי היא מכרעת את כף המאזניים לרעתו.⁽¹³⁾

תנו רבנן: לעולם יראה אדם עצמו כאילו מ-ב חציו חייב וחציו זכאי. דהיינו, כאילו כל מעשיו שקולים. ולכן, אפילו אם עשה מצוה אחת בלבד, אשריו, לפי שהכריע עצמו בעשיית המצוה הזאת לכף זכות.

ומאידך, אם עבר עבירה אחת, אוי לו, שהכריע את עצמו לכף חובה. שנאמר [קהלת ט] "והוטא אחד, יאבד טובה הרבה".

דהיינו, בשביל חטא יחידי שחטא, אובד ממנו טובות הרבה, שאינן מכריעות את דינו לטובה, אלא אדרבה, חטא יחידי זה, מכריע את גורלו לחובה.

רבי אלעזר ברבי שמעון אמר: לפי היות שהעולם בכללותו נידון אחר רובו, אחר מעשיהם של רוב האנשים בעולם, אם הם זכאים או חייבים, וכמו כן גם היחיד נידון אחר רובו, אחר רוב מעשיו, אם הוא זכאי או חייב, הרי יש לו לאדם לחשב, שאם עשה

רבה אומר: זה המסתכל בקשת, לפי שיש בה משום מראה כבוד ה', וההסתכלות במראה ה' יש בה משום זלזול בכבודו.⁽¹¹⁾

רב יוסף אומר: זה העובר עבירה בסתר.

ומשנינן: לא קשיא.

הא דמצי כייף ליצריה, וכיון שיכול לכפות יצרו, ובכל זאת הוא הולך ועובר בסתר, הרי הוא כדוחק רגלי השכינה, שאומר בלבו: וכי מי רואני!?

והא דלא מצי כייף ליצריה, שאז עדיף שיעבור בסתר, ולא יחלל את ה' בעוברו בגלוי.

תנן התם: אין "מקיפין" בחילול השם, אחד שוגג ואחד מזיד.⁽¹²⁾

ומבאר הגמרא: מאי "אין מקיפין".

אמר מר זוטרא: שאין עושים כחננוני המוכן למכור בהקפה מידי פעם בפעם, ולהמתין משך זמן עד התשלום, אלא משלמים לו את עונשו מיד.

שימת הלב! ועל כך הוא מזיד ולא שוגג, והוסיף עוד, שלכן נפרעין ממנו בגלוי.

13. ולפי זה מבאר רש"י כי "מקיפין" משמעותו קירבה כדי לעיין אם הדברים דומים. והיינו אין "מקיפין" בחלול ה', שאם היו כפות המאזניים דומות ושוות במשקלן, אין הן נשארות בדמיוןן זו לזו, אלא עבירת חילול ה' מכרעת ביניהן לצד השלילה.

11. ריטב"א כאן, ועיין רש"י בחגיגה. והוסיף הריטב"א שלחכמי האמת יש בביאור ענין זה סוד גדול.

12. ביאר רבינו יונה [אבות ד ד], שאין העונש על השוגג כמו על המזיד, אלא שהחמירו כאן אפילו על השוגג משום שחייב האדם לשים על לבו שלא יבוא לידי חילול ה' אפילו מבלי משים, וכיון שלא שם לבו ומתוך כך אירע חילול ה', הרי הוא חייב על חילול ה' מתוך אי